

БОРОТЬБА ІНТЕЛІГЕНЦІЇ ЗА ОСВІТУ НАСЕЛЕННЯ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ ХХ СТОЛІТТЯ (за матеріалами сучасних досліджень)

Стражнікова Інна Василівна Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника, 76018, м.Івано-Франківськ, вул. Шевченка, 57, тел.: (380-342)75-23-51, факс: (380-3422)3-15-74, e-mail: inst@pu.if.ua.

Новий етап розвитку історико-педагогічної науки, що розпочався після проголошення незалежної Української держави, позначився докорінним переосмисленням концепцій, які поступово втрачали ідеологічне забарвлення, позбавлялися певних стереотипів, наповнювалися новою інтерпретацією фактів, досліджувались замовчувані або маловідомі події минулого, вивчалось життя і діяльність осіб, які брали участь в українському національному русі і боротьбі за соборну Україну. В останні роки спостерігається підвищення інтересу науковців до соціальної тематики і, зокрема історії інтелігенції. Посилення уваги до вивчення цієї соціальної групи зумовлене, насамперед, її специфічною роллю в житті суспільства. Адже ця соціальна група відіграла чи не найважливішу роль в економічному, політичному та духовному житті суспільства, а також у процесі формування української нації. Вона була носієм національної ідеї, пропагувала її серед широких верств населення, а на початку ХХ ст. стала політичним провідником народу в боротьбі за побудову національної держави.

Вагому частку у структурі інтелігенції протягом досліджуваного періоду посідали вихідці з професійних груп службовців (10%), педагогів (8%), робітників і міщан (8%). Основними осередками, довкола яких відбувалося формування української інтелігенції, зокрема в Галичині, були середні та вищі школи, а також студентські товариства. За період навчання у молоді кристалізувалися характер, світогляд, психологічна структура і суспільна модель зрілої людини. А здобуті в цей час знання склали життєву інформаційну базу особистості. Через діяльність численних наукових гуртків і бібліотек вони намагалися спонукати пізнавальну активність студентства, сприяти реалізації його наукових інтересів, формуванню науково-критичного світогляду і найголовніше – дбали про удосконалення фахового рівня своїх членів. Студентські організації також робили наголос на національно-патріотичному вихованні майбутньої інтелігенції [1, с.5-6].

В той же час існувало чимало чинників, що гальмували становлення української інтелігенції як окремої соціальної групи. Негативно впливали на становлення інтелігенції орієнтація середніх навчальних закладів на класичну освіту і практично відсутність у них національного виховання. Навчальний процес не сприяв формуванню у молоді самостійного мислення і науково-критичного світогляду. Ситуація в галузі вищої освіти також перешкоджала становленню національно свідомої української інтелігенції.

На процес підготовки майбутньої української інтелігенції суттєво впливало матеріальне становище молоді. Через фінансову скруту часто молодь мешкала у приміщеннях невідповідних санітарно-гігієнічним вимогам, погано харчувалася, а іноді й голодувала. Щоб зарадити такій ситуації, студенти змушені були працювати. Подібні умови фізично виснажували частину молоді, змушували її декілька років навчатися на одному курсі або залишати навчання. Загалом за п'ять повоєнних років ними було підготовлено 17 тис. спеціалістів [3,с.8; 2,с.7]. У 1949-1950 н. р. з 15 тис. студентів місцевих було лише 39%, у технікумах – 29%. Водночас відбувалося зниження суспільного престижу розумової праці, знань. Це істотно деформувало природний хід духовного потенціалу, гальмувало його.

У 1952 р. у Львові діяло 13 ВНЗ і 30 технікумів, у яких навчалось 35 тис. осіб. Саме сюди було скеровано різноманітні зусилля влади, спрямовані на швидкі зміни в національному і соціальному складі студентства і, як наслідок, майбутньої інтелігенції. При комплектуванні студентів використовувався класовий принцип: переваги надавались робітникам, селянам та їхнім дітям. Важливу роль у зміні соціального складу студентів відіграла заочна і вечірня освіта робітничо-селянської молоді. При цьому відсоток вихідців з західних областей України серед студентів був низьким [3,с.9].

В умовах нової радянської дійсності розгорнули діяльність науковці, вчителі, письменники, художники, діячі музики і театру. Обмежені в тематиці, ідейно-художніх і матеріальних засобах, вони зберегли бажання працювати задля рідного народу. Поряд з ідеологічним тиском щодо інтелігенції режим широко використовував репресії – звільнення з роботи, депортації, ув'язнення.

Чимало вчителів шкіл спромоглися ефективно налагодити навчально-виховний процес, давали учням добрі знання, збагачували педагогічну науку оригінальним досвідом. Певних результатів досяг професорсько-викладацький склад вищих і середніх спеціальних закладів [3,с.9].

Водночас перехідні події 90-х рр. ХХ ст. показали й інше – схильність значної частини інтелігенції до політичного конформізму, безплідних дискусій, громадянської пасивності. Серед гострих проблем, які в першу чергу слід було подолати, стала проблема українського національного нігілізму, національної соромливості або меншовартості. Для реалізації українізаційної програми в середовищі української інтелігенції використовувалися різні методи і форми. Серед найбільш розповсюджених було навчання українській мові і знайомство з українською культурою, виховання української інтелігенції, стимулювання працівників до вивчення мови, контроль за станом знань, законодавчий метод тощо. Метод виховання національної інтелігенції знаходив своє втілення не лише завдяки збільшенню чисельності студентів-українців, аспірантів, а й покращенню системи освіти і її змісту в школах. Впровадження законодавчого методу здійснювалося через видавництво декретів, постанов. Він був основоположним, і саме на ньому базувалися інші методи [3,с.10].

Отже, інтелігенція була рушієм визначних історичних подій більш ніж десятирічної давності та створювала інтелектуальну і духовну базу для досягнення незалежності України. Демонструючи патріотизм, самовідданість, вона і нині продовжує бути активним учасником суспільно-політичного життя, національно-культурного будівництва, ініціатором рівноправного входження української держави в світове співтовариство [1,с 2].

Список використаних джерел

1. Бачинський Д. В. Інтелігенція Української СРР в українізаційних процесах 20-х – початку 30-х років ХХ ст.: 07.00.01 – Історія України: Автореф дис... к.і.н. – Чернівці, 2004. – 20 с.
2. Мисак Н. Ф. Українська інтелігенція Галичини наприкінці ХІХ – на початку ХХ ст.: соціально-професійний аспект: 07.00.01 – історія України: Автореф. дис... к.і.н. – Львів, 2005. – 20 с.
3. Попп Р. П. Інтелігенція Львова в 1944-1953 роках (історико-соціологічний аспект): 07.00.01 – історія України: Автореф. дис... к.і.н. – Львів, 2003. – 20 с.